

BİBLİYOGRAFYA :

Murâdî, *Silkü'd-dürrer*, Bulak 1291, III, 143; Ceberî, *Acâ'ibü'l-âşâr*, Bulak 1297, I, 220; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıttâ'üt-Tevfîkiyye*, Bulak 1306, XVI, 72; Hasan b. Muhammed, *Tabakâtü's-Şâzeliiyyeti'l-kübrâ*, Kahire 1347; Yûsuf en-Nebhânî, *Câmi'u kerâmâti'l-evliyâ*, Kahire 1329, II, 139; Harîrîzâde, *Tibyân*, II, 294^{ab}; F. De Jong, "al-^cAfifî", *El² Suppl.* (İng.), s. 44.

NİHAZ AZAMAT

AFİFİYYE

(العفيفية)

Şâzeliiyye tarikatının
Abdülvehhâb b. Abdüsselâm
el-Afifî'ye (ö. 1172/1758)
nisbet edilen bir kolu

(bk. AFİFİ).

AFİFÜDDİN et-TİLİMSÂNİ

(bk. TİLİMSÂNİ, Afifüddin).

ÂFİYET

(العافية)

Hadislerde nimetlerin
en hayırlısı olarak nitelendirilen
ruh ve beden sağlığı anlamında
bir terim.

Sözlükte, "sihhat ve selâmette olma, musibet, belâ ve felâketten uzak kalma" ve özellikle "vücut sağlığı" mânalarına gelmektedir. Hadislerle göre Allah'ın insana verdiği nimetlerin en hayırlısı âfiyettir (bk. Tirmizî, "Da^cavât", 106). Hz. Peygamber dualarında af ve âfiyet diller, ashabına da düşmanla karşı karşıya gelmeyi temenni etmemelerini ve Allah'tan âfiyet dilemelerini tavsiye ederdi (bk. Buhârî, "Cihâd", 112; Müslim, "Cihâd", 20). Ayrıca sağlık ve âfiyette olanların, maddî veya mânevî sıkıntıya düşenleri görünce Allah'a hamd ve şükretmeleri tavsiye olunmuştur (bk. *el-Muvattâ*, "Kelâm", 8). Âfiyet içinde ömür sürmek arzu edilen bir şey olmakla beraber, Allah sevdiği kullarının samimiyetini ölçmek için zaman zaman sıkıntı ve üzüntülerle onları dener (bk. Tirmizî, "Zühhd", 96, 98). O halde sabretmek şartıyla bu sıkıntılar birer sevgi nişânesidir. Gerçekte âfiyet hayatın neşesi ve yaşama sevincidir; ancak insan yaşadığı sürece birçok can sıkıcı ve üzücü olaylarla karşılaşabilir. Bütün bu olumsuzluklar sabırla karşılanırsa o zaman belâlar âfiyete ve engin bir gönül huzuruna dönüşür. Konuyu tasavvufî açıdan

değerlendiren İbrâhim el-Havvâs, bir kimsenin dinî yaşayışının bid'atsız, amelinin riyasız, kalbinin meşgalesiz ve nefsinin isteklerden uzak olmasını âfiyet saymıştır. Hâtim el-Asamm'a göre âfiyet, "günah işlememek", Ebû Saïd el-A'râbî'ye göre "zorluklardan rahatsız olmamak"tır. Süfilikte çile çekmek esas olduğundan, Ebû Bekir ed-Dükkî âfiyetle süfilüğün bir arada bulunamayacağını ileri sürer.

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muvattâ, "Kelâm", 8; Buhârî, "Cihâd", 112; Müslim, "Cihâd", 20; Tirmizî, "Da^cavât", 106, "Zühhd", 96, 98; Sülemî, *Tabakâtü's-Şâfiyye* (nşr. Nüreddin Şerîbe), Kahire 1389/1969, s. 45, 96, 428; Herevî, *Tabakâtü's-Şâfiyye* (nşr. Muhammed Sürûr Mevlâyî), Tahran 1351, s. 153, 505; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ*, Tahran 1346, s. 18, 438, 756; Baklî, *Meşrebü'l-ervâh* (nşr. Nazif Hoca), İstanbul 1973, s. 35; Şâtîbî, *el-İ'tisâm* (M. Reşid Rizâ), Kahire 1332 — Kahire, ts. (el-Mektebetü't-Ticâriyye'tü'l-kübrâ), I, 97.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

AFOROZ

Kilise hukukuna göre,
yetkili dinî şahsiyetler
veya meclisler tarafından
suçlu görülen bir hristiyanın
cemaatten çıkarılması.

Latince'si *excommunicatio* olan aforoz Türkçe'ye, Yunanca "dışarda bırakma, dışarı çıkarma, kovma" mânalarına gelen *aphorozein* sözünden geçmiştir. Toplulduğu, kendisine karşı olanlarla ilgili bir savunma vasıtası olan "cemaatten çıkarma" cezasına bütün eski dünya kavimlerinde rastlanmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes'te lânetleme ve beddua, bazı sosyal haklardan mahrum etme cezasından önce gelir. Cemaatten çıkarma ise ikinci derecededir. Zira lânetlenme, gözden düşmeye ve tecrit edilmeye kâfi sebep teşkil etmektedir. Yahudiliğin ilk dönemlerinde, ahdi bozan ve ahd kanunlarını çiğneyen, Allah'ın lânetiyle cezalandırılmıştır (bk. Levililer, 26/14-39; Tesniye, 27/14-26). Cemaatten kovma (aforoz) ise Ezra zamanında bağımsız bir müessese haline gelmiştir. Bâbil esareti döneminde putperestlerle evlenenler boşanmaya zorlanmış, kabul etmeyenler hem mülklerini kaybetme, hem de cemaatten çıkarılma ile tehdit edilmiştir (bk. Ezra, 10/8). İlk defa hahamlar (*rabbâniyyûn**) tarafından uygulanan sinagogdan uzaklaştırma işlemiyle bu ceza kesin şeklini almıştır. Söz konusu ceza Talmudcular (Amora'im) za-

manında (m.s. 200-500) üç şekilde ortaya çıkmıştır: 1. *Nezifa*. Fazla önemli olmayan yasakların çiğnenmesi sebebiyle verilen kınama cezası. 2. *Niddâi* (küçük aforoz). Cemaatle münasebeti yasaklayan, yas tutmaya mecbur eden ceza. 3. *Herem* (büyük aforoz). Kişinin suç işlemekte ısrar etmesi durumunda uygulanan ve toplumdan atılmayı gerektiren süresiz ceza. Bununla birlikte milâttan sonra 70 yıldan itibaren, dinden dönenlerin ve sapıkların süresiz olarak cemaatten çıkarıldığı bilinmektedir (bk. K. Mörsdorf, *EF*, II, 113). Hatta ünlü filozof Spinoza, yahudi kutsal kitaplarının orijinalliği hususunda şüphelerini dile getiren eserler yazdığı için aforoz edilmişti. Reformcu Mendelssohn, ancak XVIII. yüzyılda topluluktan çıkarma cezasına karşı çıkabilmiştir.

Aforoz cezası Hıristiyanlığa Yahudilik'ten geçtiği, dolayısıyla temeli Tevrat'a kadar indiği halde ilk kiliseler bu cezanın kaynağını, Hz. İsa'nın günahkâr biri hakkındaki şu sözlerine dayandırır: "Kardeşçe nasihatları kabul etmeyi reddeden herhangi bir kişi kiliseye bildirilmeli, kiliseyi de dinlemeyi reddetmesi halinde putperest ve vergi tahsilcileri olmaya mahkûm edilmelidir" (Mat. 18/15-17). Pavlus da mahremiyle zina yapan kişi hakkındaki hükmünü belirtirken bunu önce beddua şeklinde ifade eder, sonra da cemaatten atılmasını ister (bk. Korintoslular'a I. Mektup, 5/2-6, 13). Ancak havâriler döneminden sonra lânetleme önemini yitirmiş ve zamanla bu ceza sadece cemaatten çıkarma şeklinde uygulanmıştır. Aforozun karşılığı olan *excommunicatio* tâbirine ise ilk defa dördüncü yüzyılın sonlarında rastlanmaktadır. Bu dönemde aforoz, cemaatten tamamıyla çıkarma şeklinde değil, ıslah gayesiyle ve tövbe etmesi halinde suçluyu tekrar cemaate alma tarzında uygulanmıştır. XII. yüzyılda, "küçük aforoz" (*excommunicatio minor*) ve "büyük aforoz" (*excommunicatio major*) ayırımı yapılmış, birincisi suçluyu sadece dinî merasimlere katılmaktan alıkoyduğu halde, ikincisi cemaatten ve cemaatle ilgili bütün sosyal haklardan mahrum etmiştir. Daha sonraki kilise hukukunda bu ayırım kaldırılmıştır (bk. K. Mörsdorf, *EF*, II, 117).

Aforoz cezasını ancak papalar yahut piskoposlar veya ruhanî meclisler verebilir. Bir piskopos, yalnız kendi ruhanî dairesi içinde yaşayanlar için, papalarla ruhanî meclisler ise bütün hıristiyanlar için aforoz ilân edebilirler. Son kilise